

activities are aimed at promoting a healthy lifestyle, enabling harmonious development of an individual and successful self-realization in the society. They facilitate the formation of a new generation of worthy citizens of our country, who carry on the values of Ukrainian culture. A complex of measures aimed at optimizing the implementation of ideas and experiences of the Cossack pedagogy in the contemporary context is elaborated.

Key words: *Cossack pedagogy, educational traditions, schooling, Kozachata class, national-patriotic education, the educational process, national identity, Ukrainian Baroque culture.*

УДК 378.147

Р. А. Кубанов

Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Ураховуючи основні принципи й цілі Болонського процесу у вищих навчальних закладах України впроваджується кредитно-модульна організація навчального процесу. Кредитно-модульна система забезпечить найбільш оптимальний і безболісний перехід від системи освіти, що існує в Україні, до європейської, яка враховуватиме основні положення Болонського процесу.

Визначено переваги кредитно-модульної системи навчання і важливість її адаптації до традиційної системи освіти. Автор обґрунтовує актуальність питання, приділяє увагу таким феноменам, як «кредитно-модульна система», «зміст кредитно-модульної системи».

Ключові слова: *студенти, кредитно-модульна система, зміст кредитно-модульної системи, навчальний процес.*

Постановка проблеми. Сучасні політичні, економічні, культурні зміни в суспільстві суттєво впливають на інтелектуальний, професійний, культурний розвиток особистості та на потреби суспільства в цілому. Професійне навчання має на меті задовольнити потреби суспільства у кваліфікованих фахівцях, професійні знання й уміння яких відповідають сучасному стану економіки.

На сьогодні процеси інтеграції України в європейський освітній простір вимагають від вищих навчальних закладів інтенсивного співробітництва із зарубіжними партнерами в галузях освіти й науки. Досвід іноземної педагогічної практики виявив, що оптимальним є поєднання модульної організації навчання з рейтинговою системою оцінювання знань, умінь та навичок студентів. Так, на зміну традиційній системі навчання запроваджується кредитно-модульна система організації навчального процесу.

Аналіз актуальних досліджень. Приєднання до Болонського процесу, розробка практичних питань організації навчального процесу у вищому навчальному закладі досліджуються такими вченими, як Т. Козарь [6], О. Іванцова [5], Н. Сергієнко [8], М. Головань [3; 4], Н. Сидорчук [9], Ю. Музика [7], О. Васюк і В. Кустов [1], Т. Веретенко [2], О. Тімець [10]. Але зміни в освітньому процесі та нові системи організації навчання студентів недостатньо адаптовані для нашої країни, тому дана проблема є актуальною. Виникає необхідність продовження комплексного вивчення цих феноменів.

Мета статті – визначити особливості кредитно-модульної системи організації навчального процесу студентів у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в Україні до європейських вимог адаптовано новий перелік галузей знань і напрямів, за якими в Україні здійснюється підготовка фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра. Починаючи з 2007/08 н. р., підготовка бакалаврів у ВНЗ здійснюється за 48 галузями та 141 напрямом (до цього підготовка здійснювалася за 17 галузями, 77 напрямками і 586 спеціальностями). На стадії розробки перебуває новий перелік спеціальностей з підготовки магістрів. Здійснюються організаційні заходи із запровадження «Додатку до диплома» європейського зразка (Diploma Supplement). У 2006/07 н. р. у ВНЗ України III–IV рівнів акредитації на всіх програмах підготовки фахівців першого (бакалаврат) і другого (магістратура) циклів запроваджено Європейську кредитно-трансферну систему (ECTS). Це дає змогу здійснювати трансфер (переведення) студентів з одного ВНЗ в інший (враховуючи й зарубіжні ВНЗ) та накопичувати студентами кредити ECTS, які визнаватимуться при подальшому навчанні в будь-якому європейському ВНЗ [6, 97].

Упровадження кредитно-модульної системи є важливим фактором для стимулювання ефективної роботи викладача і студента, збільшення часу їх безпосереднього індивідуального спілкування в процесі навчання. На жаль, серед викладачів та студентів практично відсутній єдиний підхід до тлумачення самого поняття «кредитно-модульна система навчання». Його часто ототожнюють з поняттям «модульно-рейтингова система навчання» (у дослідженні О. Іванцової тлумачиться як така навчальна технологія, що дозволяє організовувати повне засвоєння знань із визначених предметів за модульним принципом, з наступним рейтинговим підсумовуванням результатів за семестр, рік і весь період навчання [5, 9]) або визначають у окремих випадках на засадах американського, європейського, німецького типу кредитно-модульної системи навчання, кожна з яких має свої особливості.

Наведемо для прикладу декілька визначень цього поняття, що зустрічаються в науковій літературі. Н. Сергієнко кредитно-модульну систему навчання розуміє як технологію навчання у ВНЗ, яка охоплює зміст, форми та засоби навчального процесу, форми контролю якості знань, умінь і навчальної діяльності студентів, за якою модуль є функціонально завершеною частиною розділу або теми навчальної дисципліни, сукупністю теоретичних і практичних завдань відповідного змісту та структур із розробленою системою навчально-методичного й індивідуально-технологічного забезпечення [8, 255]. М. Головань кредитно-модульну систему розглядає як освітню технологію, на основі якої можна забезпечувати гармонійне поєднання об'єктивних сучасних і перспективних вимог суспільства до кваліфікації фахівців і суб'єктивних освітніх потреб людини у відповідному фаховому рівні [4, 274].

Найбільш вдалим, на наш погляд, є трактування основних понять кредитно-модульної системи навчання, наведене в дослідженні Н. Сидорчук [9]. Дослідник вважає, що модулі конструюються як система навчальних елементів, об'єднаних ознакою відповідності визначеному об'єкту професійної діяльності. Модульна організація змісту навчальної дисципліни – це не механічне перенесення розділів програми до навчальних модулів, оскільки вона вимагає глибокої аналітико-логічної роботи над змістовим наповненням дисципліни, структурування її як системи, а не довільного конгломерату наукової інформації. Головною умовою реалізації модульного принципу організації змісту навчальної дисципліни є можливість виділити генеральні наскрізні ідеї професійної діяльності, на розкриття й засвоєння яких спрямований кожен модуль. Для студента – майбутнього фахівця – важливо не лише осмислити й засвоїти інформацію, а й оволодіти способами її практичного застосування і прийняття рішень. За таких умов зменшується частка прямого, ззовні заданого інформування й розширення застосування інтерактивних форм і методів роботи студентів під керівництвом викладача. Створення системи кредитів має полегшити порівняння завершення курсів і сприяти максимальному розширенню мобільності студентів. Кредит – умовна одиниця виміру навчального навантаження студента у процесі вивчення певної складової навчальної програми чи певної дисципліни (курсу), виконаної студентом під час навчання. Кредит – мінімальна одиниця, яка точно документується, часто означає навчання впродовж тижня (суму аудиторної та самостійної роботи студента). Один кредит дорівнює 54 годинам загального навчального навантаження в тиждень, з них 18 годин – аудиторні заняття, 36 годин самостійна робота студента. Кредити дають можливість кількісно охарактеризувати кожен навчальний модуль так, щоб

закінчений академічний рік визначався певною їхньою сумою за академічні курси. Так, у межах ECTS академічний рік дорівнює 60 кредитам [9, 47–49]. Далі наведемо основні принципи нарахування кредитів.

1. Кредит нараховується за досягнення таких результатів навчання, які відповідають сформульованим положенням про те, що студент повинен знати, розуміти і вміти продемонструвати після завершення процесу навчання.
2. Результати навчання відображені двома параметрами: кількістю кредитів та рівнем навчання.
3. Кількість кредитів визначається обсягом навчального часу, необхідного для досягнення запланованих результатів навчання, рівень навчання – це вимоги, які висуваються до студента на даному етапі навчання [3, 280].

Базовою основою для організації системи кредитно-модульного навчання є трактовка сутності ECTS. Ю. Музика [7] підкреслює, що ECTS (European Credit Transfer System) – Європейська система передачі кредиту, система взаємозаліків результатів навчання. ECTS – це децентралізована система академічного визнання результатів навчання, заснована на принципі обопільної довіри між ВНЗ, що беруть у ній участь. ECTS обумовлює кредитно-модульну організацію навчального процесу, яка базується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (кредитів). Вона зменшує навантаження на студентів, оскільки за умов її впровадження відсутні сесії. Система не передбачає обов'язкового семестрового екзамену для всіх студентів. Протягом навчального семестру студенти складають два модульні контролі під час тижнів, вільних від аудиторних занять, а їх знання оцінюються за 100-бальною шкалою. Студенти, які за результатами модульних контролів здобули з конкретних навчальних дисциплін не менше від встановленої мінімальної кількості балів, атестуються з цих дисциплін із виставленням їм державної семестрової оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») відповідно до шкали переведення. Студенти, які атестовані з оцінкою «незадовільно», зобов'язані складати семестрові екзамени. Семестрові екзамени можуть також складати студенти, які бажають покращити оцінку, отриману за результатами модульних контролів. Оцінювання знань на екзаменах здійснюється за 100-бальною шкалою з наступним переведенням у державну оцінку [7, 104–105].

За дослідженням М. Голованя [3], система ECTS має такі основні характеристики:

- 1) середнє навантаження для студента денної форми навчання на рік становить 60 кредитів, що включає відвідування лекцій, семінарів, лабораторних робіт, роботу над проектами, індивідуальну роботу, підготовку та складання заліків, іспитів тощо;

- 2) кредити виділяються для всіх теоретичних і практичних компонентів програми;
- 3) кредити отримують після завершення роботи;
- 4) основні інструменти ECTS – початковий договір (Learning Agreement), каталоги курсів (Course Catalogue), залікова книжка (Transcript of Records);
- 5) за 3–4 роки потрібно набрати 180–240 залікових кредитів;
- 6) кредити не забезпечують автоматичного перезаліку, а лише сприяють визнанню кваліфікації [3, 276].

Вважаємо за потрібне уточнити сутність такого поняття, як «модуль». За дослідженням О. Іванцової, модуль розглядається як завершений автономний інформаційний блок курсу, заняття, теми, що відрізняється інтеграцією дидактично адаптованих цілей, принципів, форм, методів, засобів навчання, розвивальним характером навчально-виховного процесу, орієнтованого на формування в студентів умінь і навичок самостійності, що передбачає створення наукових проєктів, цільових програм, міні-підручників, методичних порад [5, 8]. Аналіз наукових праць і особистий досвід роботи в сучасних вишах дозволяє надати таку трактовку цього елемента навчання. Модуль навчального плану – це структурний елемент навчання, гнучкий за методами навчання, рівнем самостійності, темпом навчально-пізнавальної діяльності студента й варіативний за змістом. Модульна система – система організації навчального процесу в межах бакалаврської підготовки, розрахованої на 4 роки (240 кредитів, 4 модулі).

Модуль А – модуль загальноуніверситетських обов'язкових дисциплін – (головним чином 1–2 курси) включає 7 обов'язкових дисциплін загальним обсягом в 40 кредитів. Це – загальноуніверситетська освіта. Даний розділ програми забезпечує універсальність освіти. У нього входять дисципліни, обов'язкові для вивчення на всіх факультетах університету, незалежно від їхнього профілю. У їхнє число включені: дві іноземні мови, інформатика, філософія, економічна теорія, основи права (із правами людини), вступ до латинської мови й класичної культури.

Модуль В – модуль загальноуніверситетських обов'язкових курсів, що сполучаються з елективними курсами, – включає 20 кредитів і містить 4 блоки загальнонаукових дисциплін (блок гуманітарних дисциплін, блок природничо-наукових дисциплін, блок соціально-політичних дисциплін, блок дисциплін з релігії, культури й мистецтва).

Модуль С – модуль професійних (спеціальних) дисциплін – (3–4 курси, частково 1–2 курси) обсягом 160 кредитів. Зміст даного модуля визначається факультетами університету й може включати як обов'язкові дисципліни, так і

дисципліни на вибір. Дисципліни, включені в модуль, викладаються в основному на 3–4 курсах бакалаврської підготовки. Курси на вибір можуть пропонуватися або загальним списком (вибери 5 будь-яких з 15 запропонованих), або групами (у кожній із запропонованих п'яти груп по три дисципліни вибери одну). У першому випадку студент одержує більш широкі можливості для самостійного «режисировання» власної освіти, у другому – процес його вибору стає більш керованим. Рівноцінність елективних курсів обумовлюється кількістю кредитів, яка повинна бути однаковою при здійсненні вибору.

Модуль Д – модуль додаткових дисциплін – (3–4 курси) припускає одержання кількості, що залишилась, кредитів з дисциплін на вибір ВНЗ або студентів. Модуль Д також є загальнуніверситетським у тому розумінні, що перелік курсів на вибір формується всіма факультетами й кафедрами університету. Ці дисципліни дозволяють студентів самостійно завершити «дизайн» власної освіти. Варто враховувати також, що четвертий блок має складатися не довільно («кому що подобається»), а так, щоб логічно завершити освіту, здобуту на перших трьох курсах.

Перехід до інноваційної системи організації навчального процесу вимагає від вищого навчального закладу розроблення документів, які були невластиві для нього раніше, зокрема:

- щорічного інформаційного пакету про заклад (інформація про умови вступу, перелік спеціальностей, опис навчальних планів, опис програм дисциплін, умови проживання, розмір плати за навчання, дані про професорсько-викладацький склад тощо);
- положення про координатора (інформація студентам про Європейську систему зарахування кредитів, допомога при складанні індивідуального навчального плану та його коригування під час навчання, здійснення зв'язку із закордонними вищими навчальними закладами у процесі обміну студентами, надання відомостей про міжнародні програми, в яких може взяти участь студент тощо) [1, 24].

Слід підкреслити, що організація навчального процесу у вищій школі на засадах кредитно-модульної системи навчання передбачає розробку таких інформаційних пакетів: нормативних документів, що регламентують упровадження кредитно-модульної системи навчання (Положення про організацію навчання в умовах КМС, навчальні плани та програми); адаптацію планів підготовки фахівців до вимог кредитно-модульної системи навчання, переструктурування графіку навчального процесу, розподіл навчальних дисциплін на модулі, визначення системи оцінювання та

контролю знань студентів, розробку звітної документації; забезпечення навчального процесу навчально-методичними матеріалами (розробка інструктивно-методичних матеріалів, рейтингових книжок, навчально-методичних посібників тощо). Зокрема, в інструктивно-методичних матеріалах має бути подана тематика теоретичного та практичного курсів, їх погодинний розподіл у контексті впровадження кредитно-модульної системи навчання, вимоги щодо проведення семінарських і лабораторних занять, їх структура, конкретизовано завдання щодо вивчення кожної теми, представлені чіткі алгоритми (локальні технології) виконання кожного типу індивідуальних завдань. Окрім цього, з метою усвідомлення студентами логіки вивчення кожної теми в інструктивно-методичні матеріали включено систему блок-схем. Реалізація на практиці цих та інших особливостей організації навчального процесу в сучасному ВНЗ позитивно впливає на якість професійної підготовки студентів.

Важливим є питання щодо переваг кредитно-модульної системи. Порівняльний аналіз традиційної системи і кредитно-модульної організації навчання зроблено в дослідженні Т. Веретенко [2]. На думку дослідниці, у традиційній системі домінує лекція, зчитування конспекту, у кращому випадку викладач, якщо він гарний фахівець, може виходити за його межі. Цей підхід був побудований на теорії, що знання є скарб, який недоступний студентові, але їм володіє викладач і роздає студентам. При цьому процес навчання студентів не є, як правило, інтерактивним, найчастіше студент пасивно сприймає ті знання, які передаються викладачем. Проте кредитно-модульна організація навчання студентів потребує нових підходів до процесу навчання, оцінювання знань, умінь, сформованих навичок професійної діяльності. При цьому сучасний студент активно бере участь у засвоєнні знань, змінюється і завдання викладача: від простої трансляції знань до консультування студентів щодо пошуку знань, вірніше, орієнтування в морі знань. Студент повинен уміти працювати самостійно, але в цьому йому потрібна допомога викладача [2, 43–44].

У цілому, вчені називають наступні принципові відмінності кредитно-модульного навчання від інших систем навчання: зміст навчання постає в закінчених, самостійних комплексах – модулях, які є одночасно банком інформації і методичною вказівкою до його засвоєння; взаємодія суб'єктів навчального процесу відбувається на принципово іншій основі – за допомогою модулів забезпечується осмислене самостійне досягнення тими, хто навчається відповідного рівня попередньої підготовленості до кожної педагогічної зустрічі; сутність модульного навчання вимагає

збереження паритетних суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин усіх учасників навчального процесу [10, 214]. Отже, позитивним у даній організації навчальної діяльності є те, що студенти працюють у власному темпі для досягнення поставлених навчальних цілей, оскільки кредитно-модульна система робить наголос на індивідуалізації підготовки, саморегульованому навчанні, на оцінюванні можливостей студента в майбутньому виконувати свої професійні обов'язки ефективно.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, перехід до кредитно-модульної системи навчання дає можливість українським ВНЗ проводити підготовку фахівців, здатних до постійного оновлення наукових знань в умовах ринкової економіки, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін у соціально-культурному середовищі, продовжити освіту або здобути відповідну кваліфікацію за кордоном на базі певного закінченого циклу освіти.

Перші результати запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу вказують на основні переваги цієї системи: інтенсифікація навчального процесу та підвищення якості підготовки фахівців; систематичність засвоєння навчального матеріалу; встановлення зворотного зв'язку з кожним студентом на визначених етапах навчання; контроль і своєчасне коригування навчально-виховного процесу; підвищення мотивації учасників навчально-виховного процесу; психологічне розвантаження студентів у кінці семестру; підвищення відповідальності студентів за результати навчальної діяльності; скорочення непродуктивного навчального часу (за рахунок скорочення екзаменаційних сесій).

Є низка проблем, що потребують подальшого вирішення, а саме: питання професійної підготовки майбутніх фахівців різних галузей в умовах кредитно-модульної системи навчання, удосконалення змісту, розроблення й застосування інноваційних методів навчання, що забезпечило б підвищення рівня якості освіти і конкурентоспроможності фахівців – випускників вищих навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васюк О. Організація кредитно-модульної системи навчання у вищій школі / О. Васюк, В. Кустов // Вісник Книжкової палати. – 2009. – № 9. – С. 24–25.
2. Веретенко Т. Г. Безпечне навчання студентів в умовах кредитно-модульної системи / Т. Г. Веретенко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький, 2011. – Вип. 23. – С. 42–45.
3. Головань М. С. Аналіз кредитних систем організації навчання / М. С. Головань // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. – № 2. – С. 274–286.

4. Головань М. С. Концепція професійної підготовки майбутніх фінансистів за кредитно-модульною системою / М. С. Головань // Вища освіта України, 2011. – № 3 (додаток 1). Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». – В 2-х т. – Т. 2. – С. 245–251.

5. Іванцова О. П. Застосування модульно-рейтингової системи у процесі фахової підготовки студентів економічних спеціальностей у коледжах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Оксана Петрівна Іванцова ; Житомирський держ. ун-т імені Івана Франка. – Житомир, 2011. – 20 с.

6. Козарь Т. П. Розвиток системи освіти України на ринку міжнародних освітніх послуг / Т. П. Козарь // Держава та регіони : науково-виробничий журнал. Сер. : Державне управління. – Запоріжжя, 2009. – № 2. – С. 95–99.

7. Музика Ю. О. Стандарти вищої педагогічної освіти у контексті Болонської декларації / Ю. О. Музика // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2007. – № 2. – С. 103–108.

8. Сергієнко Н. С. Особливості кредитно-модульної системи при вивченні іноземної мови у вищому навчальному закладі / Н. С. Сергієнко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т ; [голова редради Монаєнко А. О. ; редкол.: Сущенко Т. І. (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2009. – Вип. № 5. – С. 254–259.

9. Сидорчук Н. Г. Університетська педагогічна освіта в контексті євроінтеграційних процесів / Н. Г. Сидорчук // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка : наук. журн. ; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка, М-во освіти і науки України. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2007. – № 33. – С. 45–49.

10. Тімець О. Експериментальне дослідження запровадження кредитно-модульної системи організації фахової підготовки майбутніх учителів-географів / О. Тімець // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди» : наук.-теор. зб. – 2009. – № 18. – С. 212–216.

РЕЗЮМЕ

Р. А. Кубанов. Кредитно-модульная организация учебного процесса студентов в высшем учебном заведении.

С учетом основных принципов и целей Болонского процесса в высших учебных заведениях Украины внедряется кредитно-модульная организация учебного процесса. Кредитно-модульная система обеспечит наиболее оптимальный и безболезненный переход системы высшего образования Украины к европейским нормам организации образовательного процесса в национальных университетах. Определены преимущества кредитно-модульной системы обучения, особое внимание уделяется процессу ее адаптации к нормам традиционной системы образования. Автор обосновывает актуальность вопроса, уделяет внимание таким феноменам, как «кредитно-модульная система», «содержание кредитно-модульной системы».

Ключевые слова: студенты, кредитно-модульная система, содержание кредитно-модульной системы, учебный процесс.

SUMMARY

R. Kubanov. The credit-modular organization of educational process of students in a higher educational institution.

Taking into account the basic principles and objectives of the Bologna process in higher educational institutions of Ukraine the credit-modular organization of the educational process is introduced. The credit-modular system will provide the most optimal and smooth

transition of the Ukrainian higher education to European standards of the organization of educational process in the national universities. The advantages of the credit-modular system has been determined. Particular attention is given to the process of adapting to the norms of the traditional education system. The author justifies the urgency of the matter, pays attention to such phenomena as «the credit- modular system», «the content of the credit-modular system».

The author considers that the transition to the credit-modular system of training allows Ukrainian universities to train specialists capable to the continuous updating of scientific knowledge in a market economy, occupational mobility, and quickly adapt to changes in the socio-cultural environment, having the opportunity to continue their education or to get the proper qualifications abroad on the basis of certain finished cycle education.

The first results of the introduction of the credit-modular system of educational process point to the main advantages of this system: the intensification of the educational process and improvement of the quality of training; the systematic process of education; providing feedback to each student at certain stages of training; the control and timely adjustment of educational process; increasing the motivation of the participants of the educational process; psychological relief of students at the end of the semester; students increased responsibility for learning outcomes.

There are a number of problems that need further consideration and detailed analysis. It's specific training of future specialists in different areas in terms of the credit-modular system, improving the content of training, development and application of innovative teaching methods that would allow improving the quality of education and competitiveness of specialists-graduates.

Key words: *students, the credit-modular system, the content of credit-modular system, educational process.*

УДК 377.1:373.1.013

О. М. Лазарева

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕВРИСТИЧНОМУ НАВЧАННІ

У статті самостійна творча діяльність тих, хто навчається, розглядається як основний спосіб активного, продуктивного учіння й одночасно провідний чинник самореалізації конструктивних і креативних якостей особистості. Автор на матеріалі теоретико-експериментальних досліджень виявляє, що пізнавально-творча діяльність учнів і студентів у середовищі інноваційного евристично-модульного навчання набуває за певних умов суттєвих якостей, важливих для особистісного зростання суб'єктів навчання. Для них стають значимими й досяжними свобода вибору змісту і методів, мотиваційно-цільової спрямованості пізнавальної діяльності, оволодіння евристичними способами розв'язання завдань, конструктивні та діагностичні вміння, вирішальні для становлення креативної і рефлексивної сфер особистості. Навчальні досягнення в евристичній освіті набувають більш високого рівня й суттєво сприяють успішній самореалізації творчого і професійного потенціалу особистості.